

## Z FILOZOFICKÉHO ŽIVOTA V NDR

V úvodnom článku časopisu *Deutsche Zeitschrift für Philosophie* (1956, č. 1) *O stave a úlohách marxistickej filozofie v NDR* podáva redakcia Nemeckého filozofického časopisu zhodnotenie a kritiku práce doterajšej nemeckej marxistickej filozofie.

Po dvanásťročnom fašistickom potláčaní marxizmu boli v Nemecku slabé podmienky pre tvorivý rozvoj marxistickej filozofie. Vďaka obetavej práci priekopníkov podarilo sa dosiahnuť už niektoré značné úspechy a dnes si už nemeckí súdruhovia smelo môžu vytýčiť veľké úlohy.

Predovšetkým treba spomenúť obetavú propagandistickú prácu, ktorá prispela vo veľkej miere k rozšíreniu marxistickej filozofie a spoločenskej vedy. Ďalším krokom k zlepšeniu filozofickej práce bolo zavedenie 5 ročného štúdia na filozofické fakulty univerzít v Berlíne, Lipsku a Jene. Tu sa po prvý raz umožnilo širokému okruhu študentov robotníckeho a roľníckeho pôvodu osvojiť si marxisticky fundované vzdelanie, čo značilo dôkladné preniknutie marxistického zmýšľania do všetkých odvetví spoločnosti, ako aj ďalšiu konkretizáciu marxistickej filozofie samej.

V rokoch 1952—1953 vznikol Nemecký filozofický časopis, do ktorého prispievajú okrem marxistických aj iní pokrokoví zameraní filozofi a vedci. Jeho založenie bolo veľkým kladom, lebo aj pri niektorých nedostatkoch značne podporil rozvoj a medzinárodné postavenie marxistickej filozofie v Nemecku.

Doterajšie výsledky sú už sľubné, vykonal sa mnoho hodnotnej práce, no treba priznať, píše redakcia, že súčasný stav nijako nezodpovedá daným úlohám. Úplne chýbajú nové práce, v ktorých by sa autori pokúšali o skutočné vyčerpanie obsahu marxistickej filozofie, o dôkladné spracovanie tých oblastí, kde je zatiaľ iba naznačená základná línia. Odstrániť tieto nedostatky — čo je nevyhnutné — možno iba nekompromisným útokom na problémy, ako sú napr.: materiálnosť sveta, priestor a čas, pomer všeobecného, zvláštneho a jednotlivého, spojitosť a vzájomné pôsobenie, determinizmus, kauzalita a zákonitosť. Pritom ide vždy o to, urobiť jasným to kvalitatívne nové, čo prináša dialektický materializmus pri chápaní a riešení problému.

Na poli historického materializmu je to podobné. Tu je dôležité novo premyslieť špecifický význam celého radu základných pojmov. Len pri menovaní pojmov, ako napr.: spoločenské bytie a spoločenské vedomie, ekonomická spoločenská formácia, socialistické vedomie, ideológia, kultúra, materiálny a duchovný život spoločnosti atď., vidíme, že často pracujeme s pojmami, ktorých obsah nie je dodnes dostatočne definovaný.

Boj proti súčasným nepriateľským ideológiám zaostal. Treba si uvedomiť — píše sa ďalej — že nesieme zodpovednosť za to, aby ľudia v celom Nemecku boli

vytrhnutí spod vplyvu nebezpečných ideológií, ktoré slúžia prípravám novej svetevej vojny. Nemeckí marxistickí filozofi musia odraziť tento útok a sami systematickou fundovanou kritikou reakčných prúdov súčasnej západonemeckej filozofie a sociológie prejsť do širokej protiofenzívy.

Na rozsiahlom poli dejín filozofie musíme najprv pozitívne zhodnotiť snahu o marxistickú interpretáciu tohto predmetu. Oceniť treba aj menšie publikácie o jednotlivých mysliteľoch, ktoré prispievajú k novému chápaniu dejín filozofie. No nik sa doteraz nepokúsil o obsiahly výklad dejín nemeckej filozofie ani o dejiny sociálneho a politického myslenia.

Čo zapríčinilo zaostanie marxistickej filozofie v NDR? Hlavnou chybou — podľa autorov článku — je, že niektorí súdruhovia obchádzajú riešenie týchto problémov. Fakt, že niektorí filozofi už roky nenapísali ani riadok a tak zanedbali svoju hlavnú povinnosť, je špatným znakom ich socialistického uvedomenia.

Veľmi škodlivo pôsobí dodnes rozšírená domnienka, že marxizmus-leninizmus je výtvor ukončený, v ktorom niet čo riešiť. S týmto ponímaním sa musí už raz skončiť. Dialektický materializmus nesmie ostať dogmou, odtrhnutou od konkrétosti, ilustrovanou niekoľkými zvlášť vybranými príkladmi, a takto byť vydávaný za marxistickú filozofiu.

Opakom nehybnej abstraktnosti, ktorou sa o dialektike hovorí, je zase príliš úzke ponímanie teórie a praxe. To spôsobilo, že niektorí filozofi celkom upustili od abstraktného stavania otázok, ktoré je pri filozofických kategóriách a pojmoch nevyhnutné. A tam, kde sa tieto mylné názory nevyskytujú, ostáva boj proti nepriateľským ideológiám neúčinný preto, lebo tí, ktorí ho majú viesť, obmedzujú sa na ostré odsudzovanie, namiesto aby kritickou analýzou základných princípov dokázali nevedeckosť tej ktorej teórie. Ba z niektorých polemík si divák odnáša dojem, že ich jediným účelom bolo dokázať presvedčenému marxistovi, že jedine marxizmus je správny.

Značné nedostatky a slabiny v práci nemeckých marxistických filozofov odzrkadľujú sa aj v Nemeckom filozofickom časopise. Neobjavila sa ešte práca, ktorá by mohla byť vzorom zovšeobecňovania nových skúseností. Na úseku dejín filozofie vykonalo sa mnoho hodnotnej práce. Kritika buržoáznej filozofie v časopise pokročila, no nebude dostatočná, kým sa neobjavia súhrnné práce a kritiky o súčasných najdôležitejších prúdoch reakčného myslenia.

Do budúcnosti si časopis dáva tieto úlohy:

1. Systematické vypracovanie a konkretizácia problémov a kategórií dialektického a historického materializmu v súvislosti s objasnením základných otázok prírodných a spoločenských vied z hľadiska marxistickej filozofie.

2. Konkretizácia a ďalší rozvoj historického materializmu filozofickým zovšeobecnením nových historických skúseností.

3. Kritický rozbor najdôležitejších súčasných filozofických prúdov kapitalistického sveta.

4. Marxistické spracovanie dejín filozofie vzhľadom na pokrokové tradície nemeckého ľudu.

5. Aktívna podpora vedeckej práce na poli filozofie pri výchove mladých kádrov.

6. Zintenzívnenie kritiky a sebakritiky v obširných diskusiách.

7. Informatívne príspevky z filozofického života za hranicami, zvlášť v krajinách socializmu.

8. Konkretizácia diskusií na skutočne centrálné témy.

Druhou pozoruhodnou udalosťou vo filozofickom živote v NDR bola diskusia o vzťahu marxizmu k Heglovej filozofii. Do diskusie zasiahol celý rad filozofických pracovníkov. Na ilustráciu podávame stručný výťah z diskusných príspevkov súdruhov Helmuta Seidlera a Klausa Gählera (Moskva). Vychádzajú z požiadavky klasičkov marxizmu-leninizmu, najmä Lenina, o dôležitosť kritického štúdia Hegla zo stanoviska dialektického materializmu, pretože z Heglových mystifikácií sa vylúpalo podstatné určenie skutočného vývinu objektívneho sveta. Súčasne sa stavajú proti tým filozofom, ktorí oddeľujú Hegla od vzniku marxizmu.

Marx vo svojej práci používa všetko hodnotné, čo si osvojil u Hegla. Heglovská dialektika sa tak stala prameňom marxistickej dialektiky, hoci je jej pravým opakom. Vidíme, že sám vzťah je dialektický.

Dialektika ako „náuka o myslení“ nie je nič iné ako dialektická logika. Dialektická logika marxizmu preberá z Heglovej logiky všetko racionálne, čo je v nej obsiahnuté. Kladne hodnotia najmä fakt, že v protiklade ku Kantovi a k celej predheglovej filozofii vôbec začleňuje do logiky súhrnný obsah nášho vedomia. Hegel preklenul svojou dialektickou logikou delenie dovtedajšej filozofie na ontológiu a formálnu logiku. Už vo *Fenomenológii ducha* preráža myšlienka, že metóda je pohyb pojmu samého, ktorá vedie ku konkrétnemu, pravdivému. Racionálnosť tejto idealistickej myšlienky pozostáva v tom, že Hegel nechápe metódu ako niečo formálne, ale ako pohyb nášho vedomia o predmete samom. A tu sa dostal k chybnjej ilúzii, že metóda je len postup od abstraktného ku konkrétnemu, že je to len spôsob myslenia, ako si osvojiť konkrétne a potom ho reprodukovať duševne; neprišiel však ku procesu vzniku konkrétneho samého.

Marx chápe metódu myslenia ako pohyb nášho vedomia od abstraktného ku konkrétnemu, pravdivému. Dialektika vonkajšieho sveta sa môže odraziť len v dialektike pojmu, pričom odraz sám je dialektický proces. Hegel sa nemýlil, keď rozvinul dialektické zákony ako zákony myslenia. To je jeho veľká zásluha. Chybu urobil v tom, že ich chápal len ako zákony myslenia a nanútil ich prírode a spoločnosti. Dialektické zákony (kvalita-quantita, protirečenie, negácia) sú nielen zákonmi myslenia (podľa Hegla), zákonmi spoločnosti (ako to objavil Marx), ale aj zákonmi vývinového procesu prírody, ako na to ukazuje Engels v *Dialektike prírody*.

Na základe toho riešia autori otázku vzťahu teórie a metódy. Keď je dialektika metóda, súhrn a výsledok poznania, t. j. keď sa v nej odzrkadľujú najvšeobecnejšie zákonitosti, vtedy sa teória nemôže od nej líšiť obsahom. Teda vyvodzujú, že dialektický materializmus ako teória a dialektika ako metóda odlišujú sa v marxistickej filozofii len funkcionálne. Sú to dva aspekty jednej a tej istej veci.

E. Ferencová